

De runderpest in de Heerlijkheid Borculo in de 18de eeuw

In de achttiende eeuw werd Europa verschillende malen getroffen door de runderpest. In ons land gebeurde dat in drie golven: 1713-1720, 1744-1765 en 1768-1786. De virusziekte was zeer besmettelijk en verspreidde zich snel. De gevolgen waren rampzalig, zoals blijkt uit onderstaande opgave van het ziekteverloop in de Voogdij Neede uit de jaren 1768-1775. Bestrijding van de ziekte door inenting was pas vanaf 1777 mogelijk, en dan nog met een beperkt resultaat. Het afmaken van besmet vee, een andere methode om de verspreiding in te dammen, was niet aan de orde, omdat de Republiek geen sterk centraal gezag kende dat een dergelijke rigoureuze methode kon afdwingen. De gewestelijke overheid bemoeide er zich wel mee, maar tot veel meer dan het registreren van de ziektegevallen, de herstelgevallen en de sterfgevallen kwam het niet. Met deze taak waren in de Heerlijkheid Borculo de Voogden belast. In Neede was dat in die jaren G. ter Hagreis.

Bennie te Vaarwerk

Liest der Voogdij Neede van de besmettelijke ziekte van het runtvee, die daar aan gestorven zijn en die daar aan gebettert zijn.

De weduwe Gerrit Vruwink, wonende in de borschap Noordijk onder Neede, de besmettelijke ziekte onder runtvee in haaren stal:

1768, den 22. november de weduwe Gerrit Vruwink laeten angeven door haaren knegt Jan, datse ene veerse of stark zwart sprud¹ siek, oud twee jaar.

1768, den 25. november, de weduwe Gerrit Vruwink angeven, datse dese onderstand runtvee siek:

- ten 2., een zwart oud, twee jaar, siek;
- ten 3., een rood blard², oud twe jaar, siek;
- ten 4., een zwart bont, oud een jaar, siek;
- ten 5., een zwart, oud een jaar, siek;
- ten 6., een zwart blard, oud seven jaar, siek;
- ten 7., een pik rood blard, oud drie jaar, siek;
- ten 8., een zwart blard, oud vyef jaar, siek;
- ten 9., een pik zwart, oud drie jaar, siek.

1768, den 27. november, de weduwe Gerrit Vruwink laeten angeven door haaren knegt Jan, datse dese onderstand runtvee siek:

- ten 10., een zwart blard, oud ses jaar, siek;
- ten 11., een rood, oud ses jaar, siek;
- ten 12., een zwart blard, oud seven jaar, siek;
- ten 13., een schimmelt, oud ses jaar, siek.

¹ Gevlekt (sprud = sproet)

² Blaarkop

Dese bovenstand dertien stuks runtvee zijn alle gestorfen aan de besmettelijk ziekte, soo de weduwe Gerrit Vruwink tegens mij, voogd, heeft geseid.

De weduwe Gerrit Vruwink, wonende in de borschap Noordijk onder Neede, angeven, datse door Godes segen heeft door gekregen aan de besmettelijk ziekte van het runtvee, twee die zijn gebettert:

ten ersten: een zwart schimmeld bont koebiest aan de besmettelijk ziekte is gebettert.

Ten 2. Nog gebettert aan de besmettelijk ziekte een kalf so men het nomt, nog gen jaar oud.

Relateere ik, G. ter Hagreis, voogd van Neede, dat ik namens mijn heer drost der stat en heerlijkheyd Borculo, G. van Hasselt, de ordres die ik hebbe, de weduwe Gerrit Vruwink voor hoeft voor gelesen, mij daar op tot antwoord heeft gegeven, zij begeeren en noodig hebben.

Boer Gerrit Leppink, wonende in de borschap Noordijk onder Neede, de besmettelijk ziekte onder runtvee in zijnen stal:

1768, den 29. november, de soone van boer Gerrit Leppink angeven en boer Gerrit Leppink zelves, dese onderstand runtvee siek:

ten ersten: een zwart veerse of stark op het twed jaar oud, siek;

ten 2., een zwart veerse of stark, oud twe jaar, siek;

ten 3. een zwart veerse of stark, oud twe jaar, siek;

ten 4., een zwart schimmeld op het twed jaar oud, siek;

ten 5., een zwart op het twed jaar oud, siek;

ten 6., een rood sprud veerse of stark op het derde jaar oud, siek;

ten 7., een zwart schimmelt, oud ses jaar, siek;

ten 8., een rood, oud vyef jaar, siek;

ten 9., een rood blard, oud ses jaar, siek;

ten 10., een blau schimmelt, oud vyef jaar, siek.

Deze boven stand tijn stuke runtvee zijn alle gestorfen aan de besmettelijk ziekte, soo mij boer Gerrit Leppink tegens mij, voogd, heeft geseid.

1769, den 8. jannuwarij heeft Gerrit Leppink, wonend in de borschap Noordijk onder Neede, angeven, dat hij door Godes segen heeft doorgekregen aan de besmettelijk ziekte van het runtvee ses die zijn gebettert:

ten ersten: een rood bont, oud twe jaar, gebettert;

ten 2., een zwart blard, oud vyer jaar, gebettert;

ten 3., een zwart sprud, oud drie jaar, gebettert;

ten 4., een zwart sprud, oud twe jaar, gebettert;

ten 5., een zwart blard, oud een jaar, gebettert;

ten 6., een zwart bont, oud een jaar, gebettert.

Relateere ik, G. ter Hagreis, voogd van Neede, dat ik nammens mijn Heer drost der stat en heerlijkheyd Borculo, G. van Hasselt, de ordres die ik hebbe, boer Gerrit

Leppink voor hoofd voorgelezen, mij daar op tot antwoord heeft gegeven, zij begeeren en noodig hebben.

Een zelfde soort inventarisatie uit hetzelfde jaar 1768 is er over het vee van Hendrik Wunkink uit Noordijk, Jan Saltink uit Noordijk, Jan Kolkman uit Noordijk, Jan Bolik, eveneens uit Noordijk en Hendrik Blanken Nieuwen Lussenkamp uit Noordijk.

Lieste van de ziekte onder runtvee in de voogdije Neede, soo zij aan mij, G. ter Hagreis, voogd van Neede, zijn angeven in de borschap Loghuisen:

1774:

- den 14. augustii: Hendrik Keijser angeven een runtvee, siek;
- den 16. augustii, Jan Olthaar, boor, angeven een runtvee, siek;
- den 21. augustii, Hendrik Keijser angeven een runtvee, siek;
- den 21. augustii Korfelt angeven een runtvee, siek;
- dito, angeven een runtvee, siek;
- dito, angeven een runtvee, siek;
- den 22. augustii, Hendrik Barkenmeijer, angeven een runtvee, siek.
- dito, angeven een runtvee, siek;
- dito angeven een runtvee, siek;
- den 23. augustii, Harmen te Pasman, angeven een runtvee, siek;
- dito, angeven een runtvee, siek;
- dito, angeven een runtvee, siek;
- den 23. augustii, Egbert Markink of Pagenboom angeven drie runtvee, siek;
- den 24. augustii, Hendrik Wormgoor op den Haggen, angeven twe runtvee, siek;
- den 25. augustii, Reint Blummink angeven een runtvee, siek;
- den 25. augustii, Gerrit Florin angeven een runtvee, siek;
- den 25. augustii, Jan Olthaar angeven een runtvee, siek;
- den 27. augustii, Gerrit Pepelen Bosch angeven een runtvee, siek;
- den 28. augustii, Aerent Hennink Goorhuis, angeven twee runder vee siek;
- den 28. augustii Hendrik Wormgoor op de Haggen, angeven een runtvee siek;
- den 28. augustii, Reint Bloemink angeven twee runtvee siek;
- den 28. augustii, Harmen te Paeste angeven een runtvee siek;
- den 29. augustus, Arrent Hennink op Goorhuis angeven een runtvee siek;
- den 30. augustii, Areent Hennink op Goorhuis, angeven vyer runtvee siek;
- den 31. augustii, Gerrit Pepelenbos angeven drie runtvee siek;
- den 31. augustii, Hendrik Wormgoor op den Haggen, angeven een runtvee siek;
- den 1. september, Harmen te Paeste angeven ses runtvee siek;
- den 1. september, Harmen Markink angeven een runtvee siek;
- den 2. september, Egbert Markink of Pagenbom, angeven twe runtvee siek.

Lieste van de runtvee die gestorfen zijn in de voogdije Neede, soo zij aan mij, G. ter Hagreis, voogd van Neede, angeven in de borschap Loghuisen:

1774. augustii:

- 16. Jan Olthaar, boer, angeven een runtvee gestorfen;
- 21. Hendrik Keijser, angeven een runtvee gestorfen;
- 25. Jan Olthaar, boer, angeven een runtvee gestorfen;
- 24. Kesfelt [?] angegeven een runtvee gestorfen;
- 26. Gerrit Florin angeven een runtvee gestorfen;
- 26. Kesfelt [?] angegeven een runtvee gestorfen;
- 26. Hendrik Keijser angegeven een runtvee gestorfen;
- 26. Egbert Markink of Pagen Bom angegeven een runtvee gestorfen;
- 26. Jan Olthaar boer, angegeven negen runder vee gestorfen;
- 27. Hendrik Barkenmeijer angegeven een runtvee gestorfen;
- 28. Hendrik Barkenmeijer angegeven twee runtvee gestorfen;
- 28. Hendrik Wormgoor wont op den Haggen, angeven een runtvee gestorfen;
- 28. Hendrik Markink op Pagen bom angeven een runtvee gestorfen;
- 28. Reint Blumink angeven een runtvee gestorfen;
- 28. Harmen te Paeste angeven drie runtvee gestorfen;
- 28. Gerrit Florijn angeven twee runtvee gestorfen;
- 28. Arrent Hennink op Goorhuis angeven een runtvee gestorfen.

September:

- 1. Harmen te Paeste angeven een runtvee gestorfen;
- 1. Reint Blumink angeven een runtvee gestorfen.

Lieste van de zykte onder runtvee in de voogdije Neede, soo zij aan mij, G. ter Hagreis, voogd van Neede, zijn angeven, borschap Noordijk:

1774, augustus:

- 1. Gerrit Leppink boer laeten angeven door zijn soone Berent vyefin stuke runtvee soo groet en kleijne datse alle siek;
- 21. Harmen Stukers angeven een runtvee siek;
- 28. Harmen Stukers angeven vijer runtvee siek.

September:

- 2. Arrent Heideman boer, angeven een runtvee siek.

Lieste van de runtvee die gestorfen in de voogdije Neede, soo zij aan mij G. ter Hagreis voogd van Neede, zijn angeven in de boerschap Noordijk:

1774, augustus:

2. Gerrit Leppink boor, angeven drie runtvee gestorfen;
3. Gerrit Leppink boor, angeven drie runtvee gestorfen;
4. Gerrit Leppink boor, angeven drie runtvee gestorfen;
5. Gerrit Leppink boor, angeven drie runtvee gestorfen;
22. Harmen Stukers angeven een runtvee gestorfen.

Lieste van runtvee die gebetert in de voogdije van Neede, zoo zij aan mij, G. ter Hagreis, voogd van Neede, zijn angeven in de boerschap Noordijk:

1774, den 6. augustii Gerrit Leppink, boor, angeven drie runtvee gebetert, kalfer.

Lieste van de zijkte onder runtvee in de voogdije Neede soo zij aan mij, G. ter Hagreis, voogd van Neede, zijn angeven. De boerschap Broeke:

1774, den 27. augustii, Gerrit de Witte op Tiesselink liefhog wont, angeven twe runtvee siek.

Lieste van die gestorfen zijn in de voogdije Neede, soo zij aan mij, G. ter Hagreis, voogd van Neede, zijn angeven in de boerschap Broeke:

1774, den 30. augustii, Gerrit te Witte op Tiesselink Lieffhog wont, angeven een runtvee gestorfen.

Bronnen en literatuur:

Nationaal Archief, *Archieven Nassause Domeinraad*, oud-inv.nr. NDR-Verv. 1512.4
Jan Bieleman, *Boeren in Nederland. Geschiedenis van de landbouw 1500-2000*,
(Amsterdam 2008).